

A lelkész közéleti szerepvállalása

Előnyök, veszélyek, elvárások, lehetőségek

■ LABORCZI GÉZA

A téma kidolgozásakor meg kell vizsgálni a lelkészi szolgálat teológiai prioritásait és a modern társadalmi fejlődésből adódó elvárások, hangsúlyok egymáshoz való viszonyát. A tóba dobott kő koncentrikus köröket hagy maga után. Ehhez hasonlóan nem a lelkészi szolgálat teológiai prioritásait kell újragondolunk, hanem azokat a „köröket”, hatásokat, amelyeket a mai társadalmi valóságban szolgálatunk jelenléte előidéz.

A tisztázást az is nehezíti, hogy mindkét kifejezést (lelkészi szolgálat, közélet) súlyos félreértések, előítéletek árnyékolják be. Ez azonban nem lehetetleníti el a feladat elvégzését, sőt kellő inspirációt jelent a gondolati, szellemi téren elvégzendő tisztázáshoz, így segítve mind a lelkészi szolgálatot, mind a közéleti felelősségből ránk jutó feladatok elvégzését.

Elsőként a szavak definiálásának feladatát kell elvégeznünk.

A lelkészi szolgálat esetében egyszerűbb a helyzet, hiszen évszázados eszközparkkal rendelkezünk saját identitásunk meghatározására, mégis szükséges a téma jobb megértése miatt ezeket végigvenni.

A közélet definiálása összetettebb feladat. Egyrészt azért, mert az a valóság, amelyet a közélet szóval írunk körül, folyamatos változásban van – *panta rhei* –, és ez nem könnyíti meg a pontos definíciót. Másrészt azért, mert az egyházi, gyülekezeti, lelkészi jelenlét társadalmi szinten nem a közélet fókuszában zajlik. Az értelmező szótárban ezt olvashatjuk: „Azon emberi tevékenységek és folyamatok összessége, amelyek az egész népközösség állami, politikai életével, elsősorban az állami vezető szervek és hatóságok munkájával, működésével kapcsolatosak.”¹ A szikár definíción túl ennek a területnek is rengeteg jogi, etikai, politikai, egzisztenciális dimenziója van, amelyeket folyamatosan tanulnunk kell.

Mindenesetre én azt javaslom a téma kidolgozóinak, hogy ne kerüljék meg ezt a „szellemi kaptatót”, mert csak így juthatunk olyan magasságba, ahonnan már látszik a kivezető út is.

Az alábbi témaköröket javaslom:

1. A lelkészi szolgálat mint az apostolok szolgálatának folytatása. Az *ad fontes* reformátori megközelítésből ezen a ponton is az következik, hogy megvizsgáljuk a lelkészi szolgálat újszövetségi, jézusi alapjait. Az ószövetségi papi renddel ellentétben Jézus az elhívásra, a felkészítésre és a küldetésre fókuszált a tanítványok esetében. Feladatuk nem az áldozat ismétlődő bemutatása, hanem Isten királyi uralmának és a Jézus-esemény egzisztenciális közelségének meghirdetése. Isten országa pedig a jézusi megközelítésben az egyház létét megelőző valóság, amely benne egészen testközelbe jött. Így kerülhetjük el egyedül azt a csapdát, amelyet Emmanuel Kant így fogalmazott meg: „A papságban mindenkor megvan a hajlandóság arra, hogy a tiszta tanító osztályból uralkodó osztállyá alakul-

¹ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/k-359B8/kozelet-39192/>.

jon át.” (KANT 1912, 65. o.) Már a kiinduló pontnál világossá válik, hogy mit nem jelenthet a közéleti szerepvállalás: az eredeti, jézusi megbízatás elhagyását.

2. A lelkészi szolgálat mint a *minister verbum Dei*, Isten igéjének szolgálata azt is jelenti, hogy mi nem „papiospápát” tisztelünk a Szentírásban, hanem a legnagyobb örömhír élő hangjának írássá minősített változata adja hitünk és életünk normáját. Minden korok emberének nagy veszedelme a normavesztés. Max Weber, akit a modern társadalomtudományok atyjaként is emlegetnek, egészen odáig megy, hogy a 19. század legnagyobb betegségének az anómiát (normavesztést) tartja. A mára sok szempontból meghaladott felvetés azonban egyben biztosan segítségünkre lehet: az egyház társadalmi szolgálatához nem a kioktatás, az ellenségkép gyártása tartozik, hanem az Isten Szavából megértett, megélt hit és szeretet normájának megélése, közvetítése.

3. A lelkészi szolgálat mint az egyház szolgálata. Az egyház az Újszövetség definíciója szerint a világból kihívott, szolgálatra elküldött emberek közössége. Az *Ágostai hitvallás*ban elődeink így fogalmaztak: „Az egyház pedig a szentek gyülekezete, amelyben az evangéliumot tisztán tanítják és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki.” (CA VII) Témánk szempontjából most a közösség – *congregatio* – szóra figyeljünk elsősorban. Ezt a közösséget a Szentháromság teremti meg az Istennel és az egymással való találkozás örömeivel. Ebben nem a hierarchikus rend érvényesül, miként a világban, hanem a szeretet jó rendje. Az egyház közösségének és annak képviselőinek a legnagyobb kihívást talán az jelenti a közéleti forgolódásban, hogy míg a „hazai pályán” – Eric Berne szavaival – a játszma nélküliség valósul meg,² addig a közéletben más törvények uralkodnak. Az egyházban is van hierarchia, de nem ez a lényegi funkciója, hanem a helyreállított kapcsolat Isten és ember között, ez pedig természeténél fogva ütközik a modern közélet sikerorientált, politikai termékek eladására és megszerzése irányuló viszonyaival. Isten országát képviselni ebben az egészen más rendszerben bizony nem egyszerű feladat.

4. A lelkészi szolgálat mint a folyamatos teremtésben (*creatio continua*) való részvétel. A lelkészi szolgálat következő köre a teremtett világhoz való viszony. A tanítványi közösség Jézus eredeti szándéka szerint az új teremtés képviselője a világban: „...közöttetek ne így legyen...” Ez a szolgálat egyszerre jelenti a rendezett viszonyok kialakítását a mennyei Atyával, a másik emberrel és a természettel. Jézus követése nem rajongóvá tesz, hanem arra készít fel, hogy az eljövendő, megbékélt új világ előjelei legyünk a megromlott állapotú világban.

5. A lelkészi szolgálat mint az elesettek hangja. Már az Ószövetségben is találkozunk vele – „*Nem marad örökre elfelejtve a szegény, nemvész el végleg az elesettek reménye*”; Zsolt 9,19 –, de igazán a jézusi örömhírben teljesedik ki az, hogy Isten országában mindenkinek helye van. Isten gyengéd, befoгодó szeretettel fordul a társadalom peremére szorultakhoz, és hívja meg őket a nagy mennyei bankettre. Azt nem tudjuk, hogy kit, mikor és hol ér utol a mindent átalakító örömhír, de azt tudjuk, hogy senki nincs kizárva belőle. A kényelméért, az e világi biztonságáért opportunistává váló lelkész és egyház elfelejti eredeti küldetését. Érdemes végiggondolni, hogy ezen a téren mekkora hiányossága van lelkészi szolgálatunknak.

6. A lelkészi szolgálat mint útjelző tábla. Szolgálatunkkal mi senkit nem tudunk megtéríteni, mert az a Szentlélek munkája. A mi dolgunk hasonlít az útjelző táblához: erre van Isten országa. Ma egyházon belül és kívül nagyon sok szempont szerint kell mérlegre tenni szolgálatunkat. Minden statisztikai adaton túl azonban önmagunknak kell feltenni a kérdést: jó irányba mutat-e az életem, a szolgálatom?

7. A lelkészi szolgálat a *homo privatus* és a *homo publicus* feszültségében. Ez a terület is rengeteg

² Nem vagyok naiv, tudom, hogy ettől sokszor nagyon messze van egyházunk valósága.

kérdést vet fel. Mindenekelőtt azt kell világosan látnunk, hogy a lelkész személyisége nem kettős, hanem egy és oszthatatlan és Isten által megmunkált. Az evangélium szolgálatában ez a legfontosabb eszközünk. Ha a lelkészi szolgálat színfalai vagy a közéleti feladatok maszkja mögött elveszik a személyiségünk, végzetesen eltorzíthatjuk az evangélium üzenetét. Ennek a drámának művészi megfogalmazása Babits Mihály gyönyörű verse, a *Psychonalysis Christiana*, amelyet a Misztrál együttes előadásában javaslok meghallgatni.³

8. A téma kidolgozásánál figyelembe kell venni a társadalmi kontextust is. Néhány szempontot hozok most ide.

a) „Nagyon hiányzik a társadalmi szolidaritás és az együttműködéshez szükséges tudás. Nagyon erős az individualizmusra való hajlandóság.” Valuch Tibor történész (SZÉKY 2024)

b) A stílusában, módszereiben eldurvuló magyar közélet és a lelkészi szolgálat. Nagy veszélye van annak, hogy a különböző rendezvényeken való megjelenésünkkel „legitimizáljuk” a közélet területén a nyolcadik parancsolat hatályon kívül helyezését.

c) A többpártrendszerű demokrácia és a lelkészi szolgálat. Fontos lenne alapos teológiai, politológiai, szociológiai szempontok figyelembevételével felmutatni azt az egyedi és nagyon mai lutheri tanítást, hogy nekünk, evangélikusoknak nem a teokrácia kontra demokrácia a kérdésünk, mert a kettős kormányzás elvéből, az állam és az egyház elválasztásának az *Ágostai hitvallásban* megfogalmazott elvéből magától értetődő módon következik a demokrácia elfogadása mint Isten eszköze az ember életének megvédésére. Még ennél is több, hogy tudjuk, az egyház nincs társadalmi berendezkedéshez kötve, hanem minden társadalmi rendben (rabszolgaság, kapitalizmus, diktatúrák, demokrácia) küldetése van. Így megszabadulhatunk attól a kénysertől, hogy mi mondjuk meg a jó társadalmi berendezkedést. Ebben az összefüggésben só, világosság és hegyen épült város a szolgálatunk. Így a társadalom kötelessége lehet az evangélium, és nem külső feltétel vagy kényszer.

Jó gyakorlat: amíg hazánkban a választásokra a pártok programokkal készültek, én minden négy évben készítettem egy színopszist ezekből, és ezt adtam oda a gyülekezet tagjainak, mert úgy gondolom, hogy segíteni kell a döntésüket, nem helyettük meghozni azt.

Ebben az összefüggésben fontos kérdés még az is, hogy a lelkész részt vehet-e pártrendezvényeken, vagy sem. Ebben a témában az országos presbitérium 2024. május 16-i ülésére az alábbi előterjesztést nyújtottam be:

„Az Országos Presbitérium hatáskörében az alábbi rendelkezést hozza: Pártpolitikai rendezvényen bármilyen egyházi szolgálatban álló evangélikus lelkész lelkészi minőségében nem vehet részt, ott semmilyen liturgikus szolgálatot nem végezhet sem liturgikus, sem civil öltözékben. Kormányzati, parlamenti, önkormányzati rendezvényre ez a rendelkezés nem vonatkozik.

Indoklás:

Az utóbbi években oly mértékig terjedt el a lelkészi karban az a helytelen gyakorlat, hogy elfogadnak meghívást pártpolitikai rendezvényekre, ott szolgálatot is végeznek, hogy szükségessé vált ennek a kérdésnek a szabályozása. Ez a gyakorlat két szempontból sem támogatható.

Egyrészt a párt szó eredete is arra utal, hogy az adott párt csak egy részt képvisel az adott politikum egészéből. Egyházi küldetésünk pedig az egész politikai közösséghez szól.

Másrészt figyelniünk kell arra, hogy egyházunk népe, gyülekezeteink közössége politikai szempontból sokszínű, hiszen ez – nagyon szélsőséges eseteket kivéve – nem hitvallási kérdés. Közössé-

³ <https://youtu.be/5FoCtyaD4k4>.

geink belső békéjének megőrzéséhez az is hozzátartozik, hogy az arra felhatalmazott lelkészi vezetők egyetlen politikai erőt sem részesítenek előnyben.

Természetesen magánemberként a lelkészt sem lehet korlátozni abban, hogy milyen politikai nézeteket vall, és milyen politikai rendezvényekre megy el.”

Az ügyet a püspöki tanács vonta magához, és öszre ígértek javaslatot.

d) A lelkészi szolgálat úgynevezett bizalmi indexének alakulása. A 1990-es évek óta mérik Magyarországon is a különböző foglalkozások elfogadottságát, bizalmi indexét. Én még jól emlékszem azokra az időkre, amikor a lelkészi szolgálatot ezen a listán csak a tűzoltók és a mentősök előzték meg. Mára sereghajtókká lettünk. Lehet itt egymásra mutogatni, felelősöket megnevezni, botrányok következményeként mentegetőzni, de a tények makacsok. Ez a szomorú adat és a mögötte meghúzódó tendencia nem állítja meg az evangélium ügyét ebben a világban, de súlyosan felveti a kérdést, hogy szabad-e lelkészként ilyen megítélés mellett kiállni a nyilvánosság elé, illetve azt, hogyan tudjuk az egyház és a lelkészi szolgálat hitelességét visszaállítani.

e) A keresztyén állam eszméje és a kettősmandátum-alapú lutheri megközelítés is segítséget nyújthat a téma jobb megértéséhez.

9. Végül még pár példa, hogyan igyekeztem lelkészi szolgálatomban alkalmazni a közéleti felelősség szempontjait.

a) Amikor a rendszerváltáskor felkértek országgyűlési képviselőnek, fizetés nélküli szabadságra mentem, hogy elkerüljem azt a csapdát, hogy a templomból parlamentet, a parlamentből pedig templomot csináljak.

b) A gyülekezetünk belső békéjének megőrzése, a hitbéli összetartozás fontosabb, erősebb, mint a politikai vagy kegyességi különbségek. Most is így hirdettük a választást:

„Ma van hazánkban az európai uniós, valamint a helyhatósági választás. Gyülekezetünk elnöksége nevében tisztelettel kérjük testvéreinket, hogy vegyenek részt a szavazáson, és döntésükkel is segítség népünk életét, a demokrácia erősödését. A politikai sokszínűség fontos egy ország életében, ugyanakkor számunkra, evangélikus keresztyének számára a politikai hovatartozás nem üdvösség kérdése. Így nyugodt szívvel biztatunk mindenkit, legjobb meggyőződése szerint adja szavazatát a különböző irányzatokat képviselő pártokra. A kampány idején is vigyázzunk arra, hogy *gyülekezetünk belső békéjének megőrzése* fontosabb szempont legyen, mint a pártpolitikai!”

Gyülekezetünk levelezőlistáján is igyekeztem segíteni a testvéreket a tisztánlátás képességének megőrzésében. Az úgynevezett kegyelmi ügy kapcsán ezt írtam:

„Testvéregyházunkban komoly konfliktusok keletkeztek Balog Zoltán püspök közéleti tevékenységének megítélése kapcsán. Személy szerint én is megengedhetetlennek tartom az ún. kegyelmi ügyben betöltött szerepét az arra való reagálásaival együtt. Két teológiai összefüggést ugyanakkor világosan kell látnunk. Egy cselekedet nem attól lesz rossz, mert kiderül, és botrány lesz belőle, hanem attól, hogy megáll-e a jézusi mértéken. Pl. a lopás nem attól lesz bűn, hogy lelepleződik, önmagában is az. Az elnöki kegyelem intézménye pedig nem a bűnösök menekülési útvonala, hanem arra való, hogy az elnök felhívja a figyelmet, ha erre szükség van, olyan problémákra, amelyeket a jog önmagában nem tud kezelni, és az adott ügy a jog és az erkölcs metszéspontjába kerülve segítheti a közmegegyezést. Két ilyen eset is volt a rendszerváltás óta. Az egyik a gyógyíthatatlan beteg gyermekét megelőző édesanya. Itt Göncz Árpád hozta a döntést, felfüggesztett börtönbüntetésre módosítva az eredeti ítéletet. Ezzel a közeli hozzátartozók és a gyógyíthatatlan betegség drámai feszültségére hívta fel a figyelmet, és azt sürgette, hogy ebben szülessen közmegegyezést követően jogi rendezés. A másik a

mostohaapját lelövő kamaszlány esete, akit mostohaapja tíz éven át szexuálisan zaklatott. Itt – ha jól tudom – Mádl Ferenc hozott kegyelmi döntést, hogy felhívja a családon belüli erőszak veszedelmes voltára a figyelmet. A mostani botrány ezektől alapjaiban tér el, hiszen ebben az eljárásban nem található semmi olyan, amit a jog ne tudna a maga eszközeivel kezelni és büntetni. Szerintem Balog püspök ezen a ponton vétett nagyot és védhetetlent. Lemondásában pedig összekeveri a politikai kegyelem gyakorlását az Isten kegyelmével. Ugyanakkor – és ez a második teológiai szempont – úrvacsorai liturgiánkban is elhangzik a mondat: „...elítéled a bűnt, de megmented a bűnösöket...” Meg kell tudnunk különböztetni a bűnt és a bűnöst, tettét elítélni, de a személyét illető ítéletet Istenre hagyni. Ez vonatkozik K. Endrére éppen úgy, mint Balog Zoltánra. Ezért az értük mondott imádságnak fontos szerepe van. Ítékezés helyett erre van most szükség.”

c) A lelkési identitás mint *pontifex maximus*, a nagy hídverő szolgálata: a hit harcában, konfliktusok között, politikai zűrzavarban. Idősödve szolgálatomban egyre inkább ezt a szempontot igyekszem érvényesíteni.

Hivatkozott művek

KANT, Immanuel 1912. *Kant-breviárium*. Szerk. Felix Gross. Ford. Polgár Gyula. Franklin, Budapest. Web: <https://www.gutenberg.org/ebooks/67952>. (Letöltés: 2024. június 28.)

SZÉKY János 2024. Közömbösök lázadása. Valuch Tiborral beszélget Széky János. *Élet és Irodalom*, LXVIII. évf. 22. sz. május 31. Web: <https://www.es.hu/cikk/2024-05-31/szeky-janos/kozombosok-lazadasa-.html>. (Megtekintés: 2024. június 28.)